

treći zagrebački salon

umjetnički paviljon
zagreb
8. 5/8. 6. 1968.

željka čorak

Po treći put održava se u Zagrebu ova bijenalna manifestacija i po treći put praćena je jednakim komentarima i prigovorima. Prigovori se odnose najprije na izložbu u cjelini, to jest na svrhovitost njenog održavanja, zatim na oblik održavanja, i napokon na pojedinosti — sastav učesnika i tako dalje.

Polazimo od tvrdnje da nikakva izložba nije suvišna: svaka prikazuje realnost jednog stanja, pa kakvo god to stanje bilo. Ako zajednica finansira takvu manifestaciju, onda je to logičan i dosljedan korak, jer samo daje pravo na iskaz onome što ionako posredno producira. Suvišno je dakle napadati Salon, instituciju kao takvu: jer on nije uzrok nego pokazatelj, ne stan nego tablica na vratima. Pri tom otpadaju i prigovori o vrijednosti Salona kao pokazatelja (ne stanja umjetnosti nego kulturne situacije), i po treći put stvarno je suvišno nabrajati izostala imena: da su ta izostala imena kojim slučajem prisutna, zapre-

mila bi, na istoj kvadraturi izložbenog prostora, mjesta koja su sada drugačije zapremljena, i samim time neki bi argumenti otpali — zbog porasta prosjeka kvalitete. Ali upravo ta činjenica nesudjelovanja možda je najznačajniji pokazatelj i nešto što bi zajednicu moralo najviše zabrinjavati.

Poznato je da je ovogodišnji odbor imao premalo vremena da ostvari neku određeniju i programatskiju cjelinu. Dvogodišnji mandat mogao bi dati u tom smislu određenije rezultate, a također i više opravdanja kritikama koncepcije.

Treba reći još i da se Salonu upućuju prigovori koji bi se morali odnositi na rad nekih naših stalnih ustanova. Davno je već bilo potrebno prirediti niz tematskih izložaba bližeg retrospektivnog karaktera. Ali osim jednog velikog salona s proširenim vremenskim rasponom (izložba poslijeratne hrvatske umjetnosti) nismo imali prilike vidjeti ništa. Uz niz takvih izložaba, koje bi zahtijevale kritički rad i stvarale kritičku atmosferu, Zagrebački salon doista bi mirno mogao biti ono što jest i kako je zamišljen — presjek dvogodišnjeg stvaranja na području svih likovnih disciplina u Zagrebu. Ovako treba napomenuti da je Salon još uvijek gotovo jedino mjesto na kome se, na primjer (osim prigodno, uz neke natječaje, pa i to rijetko), izlaže arhitektura, a to isto vrijedi i za industrijsko oblikovanje.

Tačke oko kojih bi se, prema Salonu, sadašnja kretanja u zagrebačkom slikarstvu mogla polarizirati jesu ustrajanje apstrakcije, ustrajanje nadrealizma, pokušaji prevladavanja apstrakcije, tačnije rečeno informela, neonadrealizmom ili »novom figuracijom«; pokušaji prevladavanja tradicionalnog pojma slike — stvaranje slike-objekta; prisutnost naivaca.

Takvo grupiranje imalo bi u pregledu smisla kad bi sva djela bila

ujednačenih kvaliteta, pa bi se pojedina usmjerenja mogla ravnopravno odmjeriti. Ovako, bilo bi potrebno osvrnuti se na svakog pojedinog učesnika, a budući da je to nemoguće, čini se opravdanije uočiti posebne novosti u nečijem djelu, ili eksponate s onih područja koja se malodje ili nigdje ne mogu vidjeti.

Izrazitu grupu među slikarima na Salonu čine Galić, Ljerka Šibenik i Feller. Klasičnu sliku zamjenjuju slikom-objektom, obraćajući se trećoj dimenziji. Zajednička im je upotreba čiste neutralno nanese boje, ponekad snažne i šokantne, iz suvremenog »masovnog« kolorizma. Za Felleru i Ljerku Šibenik karakteristično je i odustajanje od pravokutnog kadra: pogotovo je to značajno kod Ljerke Šibenik, koja naprosto dokida svaku neutralnu plohu ili obris, svaku »negativnu formu«.

Na putu prema novoj figuraciji treba spomenuti Ismara Mujezinovića i Miljenka Bosanca. Mujezinović je klasičan primjer pokušaja osuvremenjenja informela. Pa iako taj pokušaj po sebi nije nezanimljiv, ipak se njegova prisutnost sa tri slike čini ponešto neodmjerenom.

Miljenko Bosanac svoju također apstraktnu podlogu aktualizira bosiljevskim letećim homunkulusima raširenih dlanova. I on je na izložbi zastupljen s tri slike.

Originalna pojava koja se uz njih samo donekle može vezati jest Nives Kavurić-Kurtović (dvije slike). Iz amorfnih i potmulih oblika rađaju se prepoznatljivi dijelovi antropomorfog svijeta. Slika je poput pejzaža svijesti. Od gotovo nevidljivog crteža do jasnog traga, jakost linije naznačuje sloj izronjenosti. Kretanje ruke po plohi kao da je motorno mišljenje, i površina vjerno otiskuje taj ritam u tokovima i zaustavljanjima. Kolaž je veoma nježan, gotovo simulira slikanje. U jednoj od

dviju slika (Vrt mog proljeća) nešto se pojačava, i pojedinim detaljima govori o afinitetu sa Stupicom (čipke, cvjetovi — velike bjeline).

Treba zabilježiti prisutnost Rabuzina, koji svojom stiliziranim, maštovito racionalnom vizijom i disciplinom kompozicije veoma odgovara afinitetima današnjeg vremena.

Među grafičarima treba spomenuti uvijek zanimljivog Kuduza, koji se obraća boji i prolazi gotovo šutejevski put (uočava se i dodirni motiv kugli).

Ivan Lovrenčić u svojim lirskim crtežima kao da gubi njihovu prijašnju šturu čistoću, ali taj melanholični i povučeni svijet još uvijek nosi neke svoje vrijednosti.

Od skulptora treba naglasiti prisutnost Koste Angeli-Radovanija, čija opora i bogata mala plastika ponovo napominje trajan, miran i svemu površnom otporan stvaralački svijet ovog autora.

U skulpturi Jedra I 1968. Šime Vulas pokazuje tendenciju skupljanja segmenata u cjelovit oblik, mijenu adicione sheme.

Zdravko Tišljar pokušava da novim materijalom i bojom spoji organski grudvasti oblik Olge Jančić s razlistanom formom Vojina Bakića.

Poseban slučaj koji očito traži da se tretira kao skulptura jest tapiserija Jagode Buić. Dok je svaki njen raniji oblik — ploha i njene strukture — bio duboko motiviran karakterom i mogućnostima materijala, ove vunene plastike predstavljaju očit nesporazum, nemoćno ponavljajući oblike koje smo u drugim materijama vidjeli od Chadwicka do Džamonje.

Od fotografija izdvaja se nekonvencionalan »Ples« Karolyja.

Dizajn je na Salonu jedva i prisutan, pa se minijaturnom retrospektivom plakata Arsovskoga i Planinšekovim primopredajnikom gotovo iscrpljuje.

Iako potpuno nedovoljna (10 projekata) i nehomogeno sastavljena, sekcija arhitekture zanimljiva je već po tome što je uopće pristupačna.

Delfinov »hidromobilni sistem« ideja vrlo je atraktivna i po novoj koncepciji slobodnog i pokretnog turizma i po implicitnom očuvanju obalnih područja od masovne izgradnje. Na žalost je nemoguće ustanoviti koliko je daleko od utopije.

Treba spomenuti Kneževićeve stambene nebodere u Zagrebu, efektno oblikovanih površina, i Marohnićev stambeni neboder u Zagrebu koji raščlanjenim volumenom prodire i zahvaća u vanjski prostor. Kvalitetu koja ničim ne opravdava sudjelovanje na Salonu pokazuju Radićeve kuće na Mejama. Od ostalih projekata tu su još Gotovčev stadion »Hajduka« u Splitu, Mutnjakovićev enterijer Filmoteke 16, i posebno zanimljivo Kolacijevo spomen-obilježje, veoma odmjerena, nepate tična i lirska realizacija rijetka u našim prilikama.

Od urbanističkih projekata, izloženi su centar Skopja Wenzela, Miščevića i suradnika, turistička štacija Puntamika Bruna Milića, i zapadno gradsko područje Helsingkija Maretića i Miščevića.

Budući da ovogodišnji Salon ne daje podloge ni za kakav sintetički sud, na to s optimizmom treba pričekati daljnje dvije godine.

